

dveh spolov. Tu nista več oče in sin na dveh različnih straneh, med njima ni več ločnice odrasel—otrok, skupaj sta, vendar ob novi, še bolj usodni in zavezujoči ločnici: moški—ženska. Ob tem sprejemu v odrasli moški svet se je pretrgalo in dokončno sklenilo avtorjevo otroštvo. Odslej ne bo več brezpolni otrok, temveč človek, določen s svojim spolom. Moški. Poti nazaj v otroštvo ni več.

To je dramatičen prelom — toda ne tragičen. Zato tudi pesnitev nosi naslov *Zimska romanca*, ne balada.

Pesniška beseda v pesnitvi je stvarna, približana vsakdanji rabi, nesentimentalna, a slikovita, barvita, na posameznih mestih celo čustveno zasopla. Tudi snov je približana vsakdanjemu življenju, pa hkrati preto-

pljena v svojevrstno učinkujoč tok elegičnosti in rahle liričnosti. Perspektiva pripovedi je odprta iz današnje-ga dne v preteklost. To posebej poudarja konec, ki kaže skorajda obžalovanje zaradi očetove potrditve sina v odraslost, v moškost.

S to pesnitvijo se morebiti — vsaj v tej obliki — sklepa zaporedje Brvarjevih pesnitev, vezanih na spominsko snov iz otroštva. *Zimska romanca* je vsekakor zelo samosvoj pesniški pojav, ki pa hkrati nosi vrsto poetoloških značilnosti Brvarjeve poezije nasploh. Po svoji »mejni« tematiki lahko postane privlačno branje za mladostnika in za odraslega.

Alenka Glazer

NOVA KNJIGA PESMI BORISA A. NOVAKA

Boris A. Novak: *Periskop*. Ilustr. Matjaž Schmidt. Ljubljana, Partizanska knjiga 1989. (Matjaževa knjižnica.)

Nova knjiga pesmi Borisa A. Novaka nosi naslov, ki knjigo povezuje z znano in priljubljeno mladinsko oddajo ljubljanske televizije, *Periskop*, ali, kot poroča sam pesnik v Opombah: »Večino pesmi, ki sestavljajo zbirko *Periskop*, sem prvotno napisal kot songe za svoje otroške igre in različne televizijske oddaje. (...) Za to zbirko pa sem seveda izbral le tiste songe, ki lahko učinkujejo tudi kot samostojne pesmi, neodvisno od svojih »rojstnih« iger. Nekatera besedila sem v tem smislu tudi malce predelal.« Tako o zasnovi knjige sam avtor. Kakšna pa je podoba *Periskopa*, ki stopa pred nas v znani zbirki Partizanske knjige Matjaževa knjižnica (v

kateri sta že izšli Novakovi zbirki *Prebesedimo besede* in *Domišljija je povsod doma*)? Kot smo že večkrat poudarili, Boris A. Novak svoje pesmi gradi na dveh značilnih oblikovnih principih. Prvi in najpomembnejši zadeva »idejo« oz. »pomensko plat« pesmi. Tu skoraj brez izjeme uporablja formulo, ki bi jo lahko zapisali kot $A = B$, kjer je A poljubno izbrani predmet, pojem ali stvar, »B« pa je njen (presenetljivi, izvirni, pesniško zaostreni) ekvivalent. Primerov ne manjka: Oko je gorsko jezero, Nébes je gledališče, sanje so čarobna barka, Živalski vrt je živalska smrt, podzem-ske jame so globoke sanje, oko je okno na stolpu glave, deska je najlepša hči lesa in žage, strela je električna kača, pravljica je naša domovina ... Ponavadi stoji ta »ekvivalentna pesniška formula« na začetku pesmi,

pesem sama jo variira, dopolnjuje s presenetljivimi obrati, ki nas oddaljuje od »vhodnega« položaja. Včasih, kot v pesmi *Luna*, je »ekvivalentna pesniška formula« variirana že sama v sebi: Luna je krajec in Luna je krog, / Luna je večer in srečen otrok. // Včasih je formula obrnjena, kot v pesmi *Sonce*: tu trikrat najprej predstavi sam ekvivalent (»B«), da bi z njegovo pomočjo izpostavil pesniški predmet — sonce (»A«). Včasih je treba »ekvivalentno pesniško formulo« odkriti, kot v pesmi Šivilja ptica: Glej šiviljo ptico, / sinjo repatico! // Včasih uporablja (pesem *Raketa*) reducirano »slovansko antitezo«: Nak, raketa ni polpeta! / To je svetla metla, / ki pometa/ zvezdni prah z nebesnega parketa./.

Uporaba ekvivalence v otroški poeziji ni nekaj novega; nov pa je Novakov prijem, ki zna to navidezno izrabljeno formulo, kot smo pokazali, v vsaki pesmi posebej, izpeljati na originalen in še ne uporabljen način. Ta »način« pa mu ne diktira samo zunanje podobe pesmi, tesno je namreč povezan z izrabo pesniških sredstev. To pa je drugi princip, po katerem nastaja Novakova poezija za otroke. V besedah in frazah so namreč skrita ta ekvivalentna razmerja, ki se enkrat izpostavijo kot ekvivalenca barv, drugič oblik, tretjič namenov, četrtič kot svobodnih asociacij, ki pa se hranijo pri enem izviru: ta ekvivalenca npr. povezuje celo dve pesmi, *Oko* in *Okno*, kjer gre za isto stvar — oko — a v vsakem od obeh primerov jo pesnik motri z drugega razgledišča. To razgledišče pa mu tudi narekuje uporabo pesniških sredstev, njihovo strukturno organizacijo in, ne nazadnje, tudi pomenske učinke, s katerimi se sreča bralec. Eden od njih, gotovo nezanemarljiv, je dejstvo, da pesem, zgrajena po opisanih pravilih, ostaja »odprta struktura«, ki bralcu omogoča poljubno (domišljijско) do-

polnjevanje in variiranje. Novakova pesem ne sugestira, da je z njeno strukturo obseženo vse ali skoraj vse, kar je moč zapisati o neki stvari na pesniški način, marveč ga, nasprotno, sili v odpiranje novih pogledov in iskanje novih pomenov. Tudi pesmi, ki se začnejo s konvencionalnimi (izrabljenimi) »ekvivalentnimi pesniškimi formulami« — kot npr. pesem *Elektrika* (strela je električna kača), se razvežejo v nekonvencionalne asociacije, ki bralcu odpirajo mnoge nove poglede. Z eno besedo: Novakova pesem krepi domišljijo in je ne uklepa v tiste formule, ki svoj smisel črpajo iz poučnih nauk, primerjav, ali pa celo svarjenj in žuganj. Presenetljivo je, da Novak uporablja tudi sonetno formo, ki enako uspešno, morda celo bolj, podpira opisano dvojno strukturo komponiranja pesemskih besedil (soneti *Elektrika*, *Deska*, *Čevlji*, *Zimska popotnica*, *Pravljica*, *Leteča preproga* in *Sladki sonet*). To velja v obeh primerih: ko sonet ubeseduje vsakdanje, znane stvari in takrat, ko se skozi sonetno obliko izrekajo izrazito pesniške stvari — *Sladki sonet*). Boris A. Novak obvlada tako oblikovne kot vsebinske prijeme, ki njegove otroške pesmi oddaljujejo od znanih in neštokrat preigranih obrazcev. V vsako pesem je položena pesnikova osebna svoboda, ki se ne izreka samo kot »novo videnje stvari«, marveč predvsem kot doslednost, v kateri pesnik »najde« za znanimi položaji in stvarmi, v znanih spoznanjih in mišljenjskih obratih isto presenetljivo novo nit, ki ga popelje v prave pesniške pokrajine.

To pa je že tretja kvaliteta Novakove poezije za otroke, kakor jo izreka tudi zbirka *Periskop*. Pesnik ne pozablja, komu so namenjene pesmi. Pri tem pa skuša, seveda je tu moč izbrati mnogo postopkov, vsi pa niso enako uspešni, odstraniti pregrajo med »svetom pesnika« in »svetom be-

ročega otroka». Pesem, ki jo vodi domišljija in potuje od pesnika do otroka, lahko potuje le tako, da je tudi pesnik v svojem videnju »otrok«, neobremenjen s konvencijami in pravili. Sanje, domišljija, popotovanje, fantazija, predstave, spomini: to je gradbeni material, iz katerega postavlja pesnik most od sebe do svojih bralcev, a ne samo zato, da bi jim pripovedoval, marveč tudi zato, da mu pripovedujejo. O tem skoraj v vseh verzih eksplicite pripoveduje pesem *Življenje stvari*, sonet, ki ga oklepata verza: »Vsaka stvar živi po svoje«. To velja tudi za pesem, katere življenje je stkano iz krhe in vendar odporne snovi, ki jo v pesmi *Periskop II* zaznamuje sintagma »otroško strmenje«, v pesmi *Uspavanka* pa so »sanje čarovni cvet, domišljijski nočni svet«. V zbirki je tudi nekaj, rekli bi jim lahko »drobne miniature«, torej pesmi, v katerih so vsi principi združeni »brez ostanka«, kot v pesmih *Nočno mokrenje*, *Raketa*, *Smučanje*, *Okno* ali *Uspavanka*. Tu je pesem strnjena v nekaj trdnih, preglednih, izpovedno jasnih, pa vseeno pesniško mnogopomenskih izjav: svet zase, odprt za druge, prisluškujoč glasovom, ki prihajajo od drugod.

Pesmi so — to je eden od principov, ki otroško poezijo »poenostavljajo« za

mladega bralca — rimane. Ob vseh znanih spoznanjih o naravi slovenske rime in ob presenetljivo svežih postopkih je v zbirki vendarle nekaj motečih, nepravih rim (zenica-perutnica v pesmi *Oko*, kletko-rešetko v pesmi *Živalski vrt*, konca-sonca v pesmi *Jama*, smeh-beg v pesmi *Zimska popotnica*).

Omeniti pa je treba tudi delež ilustratorja, Matjaža Schmidta, ki je zbirki dal tisto podobo neuklenjene veselosti, brez katere bi kakšna pesem ostala zgolj učinkovita besedna igra, njena likovna postavitev v prostoru pa ji je dodala še tisti čar sanjskega in domišljijskega, ki je vsekar osnovni moto zbirke. Z drugimi besedami: ilustracija ne sledi samo pesmi, marveč tudi tistemu, česar pesem ne izreče, a prinaša pred nas kot eno od novih možnosti. Skozi ilustracijo se ta možnost ali te možnosti realizirajo v komplementarni likovni govorici, enkrat v črno-beli drugič v barvni tehniki. Celota je tako učinkovita, zabavna, berljiva, vsestransko pesniška, domišljajska knjiga, ki jo bodo z veseljem jemali v roke tudi odrasli bralci.

Denis Poniž